

PAPER_DE_VIDRE_

Número 47, 21/04/08

Especial

Lectura obligatòria. Especial sobre Mercè Rodoreda

Nascuts a cavall dels setanta i els vuitanta del segle passat, tots aquests autors tenen en comú que quan van començar a llegir Rodoreda ella ja havia deixat d'escriure, i de viure. La majoria el més probable és que la llegís per primer cop sota el no sempre engrescador paraigua de «lectura obligatòria». I alguns d'ells tal vegada no poden separar la cara de Sílvia Munt del personatge de Colometa. O potser no. O potser tot el contrari. El que sí que tenen en comú és que tots escriuen i ho fan en la llengua de Rodoreda, i enguany que se'n celebra l'any hem volgut saber si l'autora més internacional de les lletres catalanes té alguna mena d'influència en les plomes més joves del país, si l'han llegida, com la valoren i què creuen que pot aportar al 2008 llegir-la.

El títol de l'especial recorda d'una banda el possible primer contacte amb Rodoreda dels dotze autors, però alhora també vol expressar el desig que aquest any que se li dedica serveixi perquè els seus llibres s'imposin com a lectures essencials i necessàries per a tothom, i no amb un examen a final de trimestre ni amb una dissecció en forma de comentari de text 100 % acadèmic. Hem ordenat els dotze autors per edat, del més «gran» al més jove, per comprovar si és cert o no que com més s'allunya la generació de l'autor de la de Rodoreda menys se la llegeix i se la té en compte com a referència literària.

Per elaborar l'especial ens hem servit del correu electrònic, evocant matusserament el gènere epistolar que tant va conrear l'autora i que li va servir després de matèria literària per a la seva prosa, i han calgut 180 missatges, entre els rebuts i els enviats, per donar per enllestit el que ha acabat sent, potser, un modest retrat generacional per mitjà de la visió que té cadascun d'ells de Rodoreda.

En les pàgines següents en llegireu de tots els colors i gustos i veureu com el que un afirma l'altre ho contradiu i el que l'altre defensa i lloa el de més enllà ho retreu i ataca, i així, parlant sobre Rodoreda, cada autor parla de si mateix, del que ell escriu, uns de manera més directa, i d'altres menys, i el lector es fa una idea de qui hi ha darrere de cada nom, gràcies o per culpa de Rodoreda.

* * *

Pau Planas

Girona, 1974. Llicenciat en Història. Autor de la novel·la *La Nau*, (Premi Just M. Casero, 2007; Amsterdam, 2007).

Un xiuxiueig permanent

Els alumnes de tercer de primària caminen en fila índia pel marge de la carretera, entre l'asfalt roent i l'alzinar espès i feréstec. La calor és picant i els cants de les cigales remarquen el ritme de les passes enmig d'un silenci estival i mortífer. Dispersos en grups, voregen el portal enreixat del cementiri i passen de llarg. Estan cansats i volen aturar-se a beure aigua. Els podria explicar que allí dins hi ha

enterrada una escriptora, segurament la millor escriptora que hi ha hagut mai en llengua catalana, però el comentari no em sembla oportú, perquè estic ocupat vigilant que ningú es posi al mig d'una carretera per on, curiosament, no hi passa cap cotxe. De fet, els primers de la corrua ja han arribat a l'esplanada que s'endinsa cap a la Cova d'en Daina, i apressem el pas.

És estrany, aquest cementiri. Durant els anys que vaig fer de monitor de colònies hi havia passat força vegades per davant. Està allunyat del poble, marginat a una banda de la carretera local, envoltat per la natura agresta de brucs, pins i suredes. El que hi ha més a prop són les restes megalítiques d'un altre cementiri, i també la font del Prat, que pateix un oblit calmos, una pau ombriva sota plàtans majestuosos. És estrany, també, o més aviat trist, que el primer que em passi pel cap quan em pregunten per la Mercè Rodoreda sigui el lloc on és enterrada. D'alguna manera, és significatiu. Simbolitza el desconeixement que en tinc, de la seva obra, la ignorància que n'he tingut durant tants anys.

Amb una barreja de perplexitat i vergonya, busco exemplars de les seves obres per la prestatgeria on amuntego els llibres: una col·lecció modesta i heterogènia que conviu, comprimida, amb revistes, caps de d'arxiu i altres andròmines. Amb el temps, davant els lloms de les novel·les nord-americanes i els clàssics del segle XX comprats al quiosc, s'hi han anat instal·lant nous hostes que res tenen a veure amb la literatura: xumets, rulls de cinta adhesiva, capsetes de colors... De darrere un flascó de plàstic de colònia Nenuco recupero *Aloma* i, després de burxar una mica més, també descobreixo *El carrer de les Camèlies*, relegat a una segona fila, juntament amb els diccionaris caducats i els totxos d'Stephen King i Agatha Christie, que tant m'havien entretingut els estius adolescents.

El carrer de les Camèlies no l'he llegit mai. És un exemplar de la col·lecció de butxaca de Club Editor que vaig manllevar de casa quan ja fa anys vaig independitzar-me. Aleshores tenia intenció de llegir-lo, però ho vaig anar ajornant. No sé pas com va anar-hi a parar, a casa els pares. És d'una edició de l'any 1984. Valia 300 pessetes i no devia tenir l'aspecte esgrogueït que té ara. Quan algú el va comprar, deuria fer poc que la Mercè Rodoreda s'havia mort, però aleshores jo no estava gaire pendent de les necrològiques, perquè tenia set anys i em capficaven les pistes dels Set Secrets i les peripècies d'en Tintín.

L'exemplar d'*Aloma* també és d'una col·lecció de butxaca, d'edicions 62, però té més bon aspecte. El vaig comprar a inicis dels anys noranta per indicació d'un professor de literatura catalana de l'institut, no sé si per obligació o fruit d'una tria optativa. Recordo que em va agradar bastant. Va aconseguir transmetre'm una sensació de tristesa incurable; el pas lènguid i tediós de les estacions de l'any; la petitesa d'un món que semblava acabar-se a la tanca del jardinet d'aquella pobra noia que la vida no podia oferir-li res de sorprenent, de plaent, d'il·lusionador. I recordo, també, el contrast entre la insípida d'una vida traçada per endavant i la complexitat i profunditat d'uns sentiments que quedaven empresonats, ofegats per la quotidianitat. Els anys a l'institut, però, van passar, i vaig oblidar *Aloma*. Res em va estimular a llegir més llibres de Rodoreda, potser perquè aleshores no m'identificava amb els problemes de les protagonistes, o potser perquè em semblava que parlaven d'una època que jo mai havia viscut i que retratava una societat que havia canviat molt ràpid. Em vaig enganxar a l'humor negre de Quim Monzó i al món provocatiu de Henry Miller. Em vaig interessar per altres tipus de narratives que expressaven idees i situacions amb les que em sentia més identificat.

I aquí s'acaba -sense haver començat- la influència que he rebut d'aquesta escriptora. Gratant, encara podria trobar alguna referència extraliterària, com ara el serial radiofònic de *Mirall trencat* que feien a Catalunya Ràdio, cap a la segona meitat dels anys vuitanta (tenia uns dotze o tretze anys i m'hi vaig ben enganxar), o la pel·lícula de *La plaça del Diamant*, però em sembla que això no pot computar.

Una de les coses que sí comparteixo amb Mercè Rodoreda és Romanyà de la Selva. Encara ara hi vaig, de tant en tant, a buidar el remolc carregat d'escombraries als contenidors que hi ha a l'esplanada del costat del restaurant Les Gavarres, una masia que també funciona com a espai cultural, i que als anys setanta era l'hostal on l'escriptora va fer estada en tornar de l'exili, abans d'instal·lar-se al xalet de la seva amiga.

Mentre llenço les bosses gegants als contenidors plens a vessar, només sento el cruixit de les trepitjades sobre el terra i el brunzit de les vespes que s'agiten entre les protuberàncies de plàstic pudent. Romanyà és silenci. Sempre m'ha cridat l'atenció la pau que s'hi respira. Un silenci rotund, gegant, lluminós, impregnat en tots els racons. El poble és minúscul, sense presència humana, emmudit per l'inabastable vegetació que l'envolta. Res trenca la quietud perpètua d'aquelles quatre cases de pessebre i dels xalets dispersos. No fan soroll ni tan sols les colles discretes de jubilats i turistes que arriben amb autocar i, xino-xano, s'aixopluguen dins el restaurant climatitzat per a fer un bon àpat.

Torno a pujar a la furgoneta i arranco per tornar a la carretera que baixa, fent ziga-zaga, direcció a Llagostera. El motor trenca el silenci de la pista deserta. Just a la sortida del poble, girant el cap cap al sud, puc copsar durant brevíssims segons el paisatge que tant devia captivar a Mercè Rodoreda. La bellesa dels boscos selvàtics que davallen fins a la Vall d'Aro, omplint els plecs del primers turons de les Gavarres. Els mars aspres d'arboç i marfull. El massís de Cadiretes, al fons. La plana de la Selva que s'estén fins a les Guilleries i el Montseny. Però torno a mirar endavant, cap a ponent, per no sortir del carril: contemplo la part alta de la urbanització de Sant Miquel, un esquitx de pintura blanca damunt els boscos abrusats, i penso en els inquietants passatges de *Quanta, quanta guerra...* i en les plantes i els paratges al·lucinants inventats a *Viatges i flors*. Les seves darreres obres, que he estat fullejant aquests dies, m'han impressionat, i m'han fet veure que, per sobre del silenci i de l'oblit, el xiuxiueig de les seves paraules encara brollen, perquè són permanents, com les remors de les alzines esventades i les veus de les petites fonts, les imprevistes vespes i les insistents cigales.

* * *

Guillem Sala Lorda

Barcelona, 1974. Doctor en Sociologia. Professor de Sociologia a la UAB. Autor de *Heu vist passar en Puça amb bicicleta?* (Alfaguara, 2004; narrativa infantil) i *Imagina un carrer* (Premi Documenta 2006; Empúries, 2007).

La meva Mercè

«Era molt elegant», va dir ma mare, al telèfon, quan li vaig explicar que havia d'escriure aquest text. L'adjectiu, tan vívid, em va cridar l'atenció. Pertanyo a una generació que va conèixer la Mercè Rodoreda com una escriptora del passat, amortallada en els llibres de text i, per tant, abastable només des de la memòria col·lectiva (indirecta). Jo me l'imaginava senzilla i sòbria, una Colometa il·lustrada. A quina mena d'elegància es referia la mare?

Llegim, en el pròleg de *Mirall trencat*, que «la novel·la surt d'agonies i resurreccions de l'ànima». Però per als actuals escriptors catalans en la trentena, d'agonies de l'ànima, ben poques. *Egonies*, més aviat: nosaltres ens dediquem sobretot a narrar l'espectacle de l'ego i les seves trifulgues. Per això, encarats als nostres antecessors, correm el risc d'equivocar la perspectiva. Protegits per les circumstàncies del moment i del lloc, tendim a idealitzar el patiment. Associem les adversitats d'aquelles vides amb la creativitat i l'esperit de revolta que ens agrada admirar. Rodoreda, que creia que el feminisme ja no tenia sentit (als anys cinquanta!), que la

dominació masculina constituïa un fet natural i que no queixar-se era la postura més intel·ligent davant de la vida, ens fa evident la ingenuïtat dels nostres prejudicis.

Els seus soferts personatges femenins no es rebel·len mai: acoten el cap i es consagren a un tenaç egoisme ampliat (als interessos de la família). Hi reconec el fatalisme de la meua àvia. Com la vida mateixa: si la pobresa obliga, reforcem els lligams amb els nostres i debilitem els lligams amb *els altres*. Penso en la meua àvia i també en una veïna llatinoamericana que, entre l'opulència del paisatge, no reivindica sinó la seva disponibilitat per treballar fort i complir el que manin *els senyors*. No lluita per un món millor, sinó per un món millor per als seus.

En una entrevista pòstuma publicada a *La Vanguardia* (el 2 de juliol de 1991), Rodoreda explica que ella mateixa és un compendi dels seus personatges. A continuació, descriu la Teresa de *Mirall trencat* en els termes següents: «Té una certa elegància espiritual. És una persona que no es queixa mai, que va acceptant les coses. [...] Potser perquè a mi no m'agraden les persones que es queixen. [...] Perquè una persona que plora i crida davant d'un drama no et fa pena, et fa pena aquella que calla i aguanta.» Em demano si aquesta era la mena d'elegància que volia dir ma mare.

Com que som en *any Rodoreda*, tots plegats ens afanyarem a subratllar la vigència de l'autora i el caràcter excepcional de la persona. En les actuals regles de joc del camp artístic (dominades per la marca comercial de la identitat), els judicis ideològics guien sovint els judicis estètics. Els agents del mercat editorial miraran de domesticar el llegat de Rodoreda per ampliar-ne l'espai en els prestatges de les llibreries i de les superfícies comercials. La correcció política del periodisme cultural generarà etiquetes tan irrellevants per al cànon com *literatura de dones* o *testimoni de la postguerra*. I no mancaran els que, com ma mare, destacaran l'elegància de qui «la va passar negra» i va mantenir la compostura.

Però la intimitat de la lectura és un altra història: per admirar-los, no ens cal embellir els autors ni improvisar-hi afinitats. Potser jo trobaria que la Mercè Rodoreda sí que n'és, d'elegant, però massa carca per al meu gust. Quina importància té, això? Jo em quedo amb l'elegància de la seva lírica.

Acabo de dir que «em quedo amb l'elegància de la seva lírica», com si estigués triant entre cols i pastanagues a la paradeta de la plaça (al costat de l'honestedat de Dostoievski, a tant el quilo, o de la vistosa parafernàlia de Boris Vian, que està d'oferta). Però no és així com funciona la influència en literatura. Realment, quan estic escrivint, en el fragor de la composició, amb què em quedo de Mercè Rodoreda?

No crec que cap escriptor sigui capaç de reconstruir l'arqueologia de les seves influències. Com va dir la mateixa Rodoreda: «En una novel·la és molt important la memòria involuntària.» Les influències són inconscients. Puré de lectures i altres experiències. En un exercici d'escultura mental, com un artesà que perfila un bloc de fang, l'escriptor va modelant el dipòsit indistint de la memòria per crear escenaris, personatges i situacions.

A *La meua Cristina*, Rodoreda recrea el mite bíblic de Jonàs. Un naufrag s'alimenta de la balena que l'ha engolit i la tortura fins a matar-la. Els meus companys de generació i jo continuarem alimentant-nos de les balenes del passat, una mica per necessitat i una mica per vici, i torturant-les amb els nostres prejudicis acomodats. Ja em perdonareu si el que dic sona acomplexat o confús: escrivint sobre Mercè Rodoreda, em sento petit i engolit, i dins la panxa no li puc veure la cara.

Gerard Guix

Vic, 1975. Autor de tres novel·les, l'última de les quals és *Dia de caça* (Columna, 2007). Com a guionista ha treballat a la sèrie *Caçadors de bolets* (TV3). Com a dramaturg ha escrit set obres i el llibret d'una òpera, una d'elles és *El cementiri* (Premi Fundació Romea de Textos Teatrals, 2006; estrenada com a *Gènesi 3,0* a la 31a edició del Festival Grec). També ha adaptat treballs d'Oscar Wilde, Michael Ende i Roman Polanski i ha dirigit quatre obres. Format en companyies i teatres com Els Joglars, Teatre de Guerrilla, Theatre O (Londres), Teatre Romea, Sala Beckett i el Birmingham Repertory Theatre. El British Council dona suport a les seves activitats internacionals com a dramaturg.

Guix versus Rodoreda

És molt simptomàtic que alguna cosa falla, ja sigui en el terreny de la integració social, en el de la superació personal o senzillament en l'econòmic, sent aquest últim el més perillós, quan alguna malaltia, col·lectiu o gènere necessita d'un dia específic a l'any per recordar-nos-en la importància. També és alarmantment sospitosos quan, d'un temps cap aquí, cada any és dedicat a algun artista i, per tant, tot el que durant anys s'ha oblidat (o obviat) acaba saturant el personal en un temps rècord. Possiblement algun gremi també se'n lucrarà de manera descarada aprofitant aquesta oportunitat que només es dona cada cent anys. Ens pensem que per dedicar un dia, o un any, a algú o alguna cosa, ja podem descansar tranquils i, com els estruços, amagar el cap i tornar a la nostra ignorància.

El 2008 li ha tocat a Mercè Rodoreda i per tant ens la trobem fins i tot a les sopes. A vegades tinc la sensació que quan dediquen un any a algú més que un favor li fan una putada perquè al final l'acabes avorrint. El que més m'intriga és qui decideix, assegut en una poltrona d'un luxós despatx, qui serà el protagonista del proper any. Qui és la mà que decideix encimbellar algú al pòdium dels herois nacionals a títol pòstum per oblidar-ne d'altres amb iguals o millors mèrits? També estaria bé unificar-ne els criteris. A vegades celebrem el centenari del naixement, a vegades de la mort o quan aquests queden lluny o ja han passat, l'excusa és la publicació d'alguna obra emblemàtica. Del que em queixo és que haguem d'inventar-nos aquestes coses per ser justos amb els autors. Ho trobo tan absurd com l'elecció del català de l'any.

D'altra banda, igual que les lectures obligatòries a les escoles, els anys dedicats a algun artista ajuden perquè, a vegades tard, descobrim obres mestres de la literatura o autors prou dignes que havien quedat oblidats. Vaig llegir el *Quixot* durant l'any Quixot (en treballar en l'adaptació teatral que van fer Els Joglars) i ara, gràcies a l'encàrrec d'aquest article que esteu llegint, he descobert realment Mercè Rodoreda. Reconec els meus prejudicis alhora de llegir clàssics catalans, em fan certa mandra, i fins ara no havia llegit res de Rodoreda. Els meus records d'infància em deixaven fragments borrosos i descolorits d'aquella *La plaça del Diamant* protagonitzada per Silvia Munt que durant molts anys han estat l'única referència i entendreu que em fes mandra anar més enllà. Gràcies a, o per culpa de, l'any Rodoreda vaig assistir a una prèvia de *La plaça del Diamant* al Teatre Nacional de Catalunya. No se m'hagués passat mai pel cap anar a veure aquesta adaptació extra llarga de Benet i Jornet dirigida per Toni Casares si no fos que un bon amic, l'Ernest Villegas, n'és un dels protagonistes. Va ser aquí on vaig prendre el primer contacte real amb la Colometa i la seva cultura.

En rebre l'encàrrec d'aquest article m'ho vaig prendre com un repte i alhora com una oportunitat de saldar el meu deute amb Rodoreda. Sempre he pensat que ser culte no és saber moltes coses, sinó adonar-se de les pròpies mancances i fer alguna cosa per solucionar-les. I és així com vaig engrescar-me en la lectura de les tres novel·les més emblemàtiques de Rodoreda: *Aloma*, *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*. I

aquí radica, potser, el meu error. Rodoreda (almenys en les tres novel·les citades) ens explica sempre la mateixa història. No és la primera artista que utilitza aquesta fórmula, la d'engreixar, complicar i perfeccionar una mateixa trama i uns mateixos personatges una vegada rere l'altra (Woody Allen porta tres dècades repetint el mateix guió sense deixar de sorprendre'ns). Si *Aloma* és una novel·la sensacional, que colpeix pel món que explica, senzill, directe, brutal, *La plaça del Diamant* és una extensió de l'anterior i la Colometa es torna un reflex d'Aloma (que també és un sobrenom). Fins i tot fa que el lector en busqui els paral·lelismes i que imagini que quan Aloma creix es transforma en Colometa. A *Mirall trencat* la trama i els personatges es compliquen encara més, com si Rodoreda s'obsessionés per aquesta història d'heroïnes del segle passat que lluiten per obrir-se camí en un món d'homes. També em passa pel cap que els tres personatges protagonistes tenen una mica, o molt, de la mateixa Rodoreda. Però l'escriptor que no hagi utilitzat gran part de la seva pròpia vida per construir els seus personatges que escriu la primera queixa.

Rodoreda té regust a «culebrot» del segle passat i no sorprèn que Benet i Jornet en sigui el seu adaptador oficial; va fer-ho per a la televisió amb *Mirall trencat* i per al teatre amb *La plaça del diamant*, en unes adaptacions prou bones, si més no tenint en compte la complexitat que el repte inicial plantejava. Jo no sabia ni com posar-m'hi. Segurament les noves generacions trobaran Rodoreda carrinclona, amb històries sortides de la màquina del temps i és possible que s'avorreixin com a ostres. A mi llegir tres novel·les seguides m'ha empatxat, sobretot per la sensació d'estar llegint sempre la mateixa novel·la on les trames i els personatges es confonen. Però Rodoreda és ideal per saber o recordar com era la Barcelona d'abans, ja que traça un interessant estudi històric i sociològic de la societat benestant i hipòcrita que ella va conèixer i, sobretot, el rol que hi tenien les dones. Això ens descobreix que hi ha coses que tristament encara segueixen bastant igual.

Per trencar l'empatx de tanta novel·la de crònica social (i rosa), decideixo donar una quarta oportunitat a Rodoreda, esperant reconciliar-me amb una novel·lista que a cada paràgraf mostra una gran qualitat narrativa i sobretot deixa entreveure una vida personal molt intensa i una cultura molt gran. Les referències a ciutats europees i la inclusió de frases i paraules en anglès així ho certifiquen. Trio *La meua Cristina i altres contes* per descobrir la Rodoreda en estat pur, on tot i que manté la seva predilecció per les descripcions exageradament carregades, simplifica les històries a la mínima expressió. I sí, tot i que algunes històries ara em semblen massa naïfs, n'hi ha d'altres que s'aproximen al meu *modus operandi*, al meu món fosc i pervers. Gaudeixo sobretot amb *La gallina*, *La sala de les nines*, *La salamandra* i *Una fulla de gerani blanc*.

Però a part d'aquestes històries que tenen un paral·lelisme amb la meua obra, Rodoreda i jo, a priori, ens assemblem poc. Mentre ella ens transporta als llocs amb llargues descripcions jo tallo pel dret amb detalls mínims i passo directament a l'acció, una cosa que Rodoreda desgrana a poc a poc, sense cap pressa. Mentre ella torna sempre a la mateixa història i la reescriu, la perfecciona i la reinventa, jo arrisco a cada nou projecte a buscar un estil nou, una història diferent i un repte més gran. Mentre ella escruta l'univers femení i el tortura sense pietat, jo exploro l'univers masculí i en faig sortir tota la seva mesquinesa. Potser els meus homes podrien ser els que maltracten les seves dones. Qui sap.

Rodoreda no és una lectura que hauria inclòs voluntàriament a la meua llista de llibres per llegir però estic satisfet d'haver descobert, ni que sigui tard i de manera tan contundent, la seva obra. Ara puc dir amb el cap ben alt que he llegit Rodoreda i que, en general, m'ha sorprès gratament. Segurament si l'hagués llegit amb més temps, l'hauria assaborit millor. D'aquí a una mesos, quan l'empatx hagi minvat, seguiré degustant Rodoreda a petits glops. I és que, tot i l'aparent distància que ens separa, en l'època, en el gènere, en el mètode, en el concepte i la seva execució,

tampoc no estem tan lluny l'un de l'altre. Ja ho deia ella: «Dintre de mi no hi ha res. Només les coses tristes que hi ha dintre de tothom. Sí. Només les coses tristes que se't queden a dintre estirades i planes com els morts a dintre de la terra... Cementiris i cementiris... A dintre de la terra. Sí senyor. A dintre de la terra.»

* * *

Teresa Roig

Igualada, 1975. Col·labora des de jove en publicacions i edita contes en tot tipus de mitjans i reculls, pels quals ha obtingut diversos premis literaris. Després de treballar durant anys en el sector audiovisual, actualment es dedica a escriure. Autora de la novel·la *L'herència de Horst* (Alisis, 2007).

El jardí de la memòria

Estudis científics demostren que els records de les experiències viscudes formen la identitat de cada persona. La particular percepció dels fets passa de la memòria a curt termini, a emmagatzemar-se dins el sistema límbic; i és allí on el cervell ho classifica tot, segons la seva càrrega emocional. O dit d'una altra manera: són els sentiments els que transformen qualsevol dada en un engrama, l'empremta dins la memòria, en el sistema nerviós. Perquè, biològicament, l'ésser humà no recorda un fet en si mateix, sinó el que sentia quan va succeir. Això explica que alguns records siguin efimers, volàtils; mentre que d'altres estan predestinats a romandre durant molts anys. Tota la vida, potser. I més encara...

Hi ha una olor molt particular que representa la meva infància. És atrevida i vergonyosa al mateix temps. Com la flor a qui pertany. Com jo de menuda. I per això m'agrada.

Quan sento aquesta aroma, tot i entrar pel nas, m'arriba directe al cor igual que un sospir. I em sacseja l'ànima. Tant, que a vegades em fa plorar. És l'essència de tot un poble, amb notes de terra seca, palla i fems; l'olor dels dies, però sobretot de les nits, durant les vacances a casa l'àvia. Ella en deia *diegos de noche -flors de Sant Pere* en català-, perquè era just quan es feia fosc que s'obrien de bat a bat i alliberaven el seu perfum tan especial. Però aquella olor no només era l'anunci de la posta de sol o la fi d'una jornada... Per a mi, significava que havia arribat l'hora de deixar la lectura, els amics i els jocs fins a l'endemà; que el sopar era punt i que el llit estava esperant-me. Per a mi, aquell era el pitjor i el millor moment del dia. Els darrers raigs de llum esmorteint-se, mentre jo apurava cada segon al màxim. Abans no es fes fosc del tot, abans no em tornessin a cridar a taula...

Sempre que sento aquesta fragància, se m'endu a un lloc, una època i una versió de mi, de la meva família, a la qual ja no puc tornar. Sols d'aquesta manera és possible: a través del record. I només quan que els *diegos* perden la vergonya i es deixen olorar.

«Hi ha hagut moments que per una mica de jardí m'hauria venut l'ànima...», diu un dels personatges de Mercè Rodoreda a *Jardí vora el mar*. I ella mateixa, en primera persona, reconeixia en el pròleg de la vint-i-sisena edició de *La plaça del Diamant*: «En aquest moment, en el punt d'acabar aquest pròleg, em preocupa el meu jardí. Ja hi floreixen el *prunus*, rosa pàl·lid i el petit arbre de Júpiter, rosa cora. S'aixeca la tramuntana i me'ls castigarà. Vaig a veure què passa amb el vent i les flors.» Una mena de tendresa em fa somriure quan rellegeixo aquestes línies. Tendresa i admiració. Per l'espontaneïtat i la transparència, gairebé nua, de la vida mateixa en les seves paraules. Com en les novel·les. Per la cruesa de la realitat, vestida de ficció, que no disfressada, en cada una de les històries. Històries en les que hi viuen homes, però sobretot dones, creades a imatge seva. Supervivents de la rutina i de

la guerra; de l'opressió i de la tristesa. Reflexos d'una escriptora fidel a la llengua i al seu origen, capaç de transmetre un sentiment en la mesura justa; i arribar directe al cor. Heroïnes de veritat, totes. Igual que ella.

Estic asseguda en un banc del parc. Amb el sol de ponent a la cara i un llibre a les mans. Rellegeixo *Aloma* quan, tot d'una, em sento molt lluny. A quilòmetres i anys de distància. Alguna cosa m'ha arrencat d'aquest instant, convertint el meu cos en un simple element decoratiu. Com una flor dins d'un gerro, sobre la taula, dins de casa... En qüestió de segons, recorro els camins de la memòria. A les palpentes. Amb papallones a l'estómac. I em deixo dur, igual que en una atracció de fira. Perquè viatjar en el temps no passa gaire sovint. Només els records que són veritablement importants tenen aquest poder. O la màgia d'una bona lectura. La capacitat de tornar-te a l'origen, al punt de partida; a allò que eres, que ets, malgrat les arrugues i el pas dels anys. El nen que devorava llibres o que jugava al jardí fins tard...

Mercè Rodoreda va confessar, en un escrit, que d'adolescent somiava ser Anna Karènina o Madame Bovary. Per a la meva generació, però, els que vam créixer amb els seus llibres i entre les seves flors, la Colometa o Cecília Ce resultaven heroïnes més properes. I encara ho són. No només per ser obra d'un mite, referent indiscutible del bagatge literari i cultural d'aquest país; sinó perquè elles, com tots els altres personatges rodoredians, viuen en la nostra memòria per sempre. Com part de la infantesa, la família, la vida... Encara que, per a mi, des de la primera lectura d'*Aloma* i per damunt de totes, la principal heroïna era la de carn i ossos; la dona rere la ficció: l'escriptora. I per això, quan fos gran, jo volia ser com ella.

* * *

Mònica Batet

El Pont d'Armentera, 1976. Llicenciada en Filologia Catalana per la URV. Ha guanyat alguns premis de narrativa curta. Autora de la novel·la *L'habitació grisa* (Premi Just M. Casero 2005; Empúries, 2005).

Podria dir mentides. Podria dir que a casa teníem una gran biblioteca amb totes les obres universals de la literatura catalana. Podria dir, també, que la mare, quan era petita, m'havia explicat qui era Mercè Rodoreda; i, fins i tot, si volgués exagerar, podria dir que guardàvem com un tresor la primera edició, amb dedicatòria inclosa, de *La plaça del Diamant*. De fet, m'agradaria poder dir totes aquestes coses, però si ho fes estaria explicant una història que no tindria res a veure amb la que vull explicar.

En aquesta història no hi ha mentides, però sí llacunes. La història comença, crec, el 1982 quan s'estrena *La plaça del Diamant*. Al meu poble en aquells moments encara funciona una sala de cinema i la mare em porta a veure una pel·lícula en la qual surt la Sílvia Munt. Se'm fa llarga -massa coloms i massa guerra-, malgrat tot, el personatge del Quimet em resulta simpàtic. Evidentment, desconec que hi ha una escriptora anomenada Mercè Rodoreda que anys enrere ha escrit una novel·la en la qual s'ha basat aquesta pel·lícula.

Passen uns quants anys. És el juliol o l'agost de 1990 i m'avorreixo. Aleshores una cosina que ja va a la universitat em deixa *Aloma*, ara ja sé qui és Mercè Rodoreda perquè a l'escola ens n'han parlat. Primer, llegeixo sense gaire entusiasme, però quan arriba l'oncle Robert d'Amèrica el meu entusiasme augmenta. Diria que me la llegeixo ràpid, perquè el mateix estiu llegeixo per primera vegada *Mirall trencat*. No l'entenc gaire, però hi ha alguna cosa, no sé què, que me la fa atractiva. Fins als vint-i-quatre anys quan algú em preguntí quina és l'obra de la Mercè Rodoreda que més m'agrada respondré sense dubtar-ho *Aloma*.

L'últim any d'institut, com que faig un COU de lletres, em toca llegir-me *La plaça del Diamant* i fer-ne un treball. Amb una companya optem per un dels camins més fàcils: comparar la novel·la i la pel·lícula. Després estudio Filologia Catalana i a la carrera no faig cap assignatura que em parli explícitament d'aquesta escriptora. Decideixo fer un doctorat de literatura i quan em toca escollir un escriptor nascut durant la primera meitat del segle XX per fer una part del treball de recerca opto per Mercè Rodoreda. En un mes llegeixo gairebé tota la seva narrativa i tots els assajos crítics que puc, per poder trobar algun centre d'interès que em doni per més de cinquanta pàgines. No paro atenció a cap text, perquè m'agradaria demanar una beca a la Fundació Mercè Rodoreda i el termini és imminent.

El gener de 2001 llegeixo per tercera vegada *Mirall trencat* i me n'enamoro; me n'enamoro per sempre. Em maleeixo per no haver-me'n adonat abans. Comprenc que estic llegint literatura de veritat, d'aquella que se t'enganxa i en recordes frases com si formessin part de la lletra d'una cançó. Des d'aleshores hi ha cinc paraules d'aquesta novel·la que m'han quedat gravades, són les que el narrador utilitza quan el Ramon torna cap a casa després que la seva mare li hagi signat un taló: «Si se'n recordava estava perdut.»

Durant l'any que dura el treball de recerca, busco en altres textos de Mercè Rodoreda la musicalitat que admiro de *Mirall trencat* i la trobo en alguns contes, en *Quanta, quanta guerra* i en *Isabel i Maria*. Tot i que, evidentment, en llegeixo les biografies que fins aquell moment s'han publicat i les cartes que escriu a l'Anna Murià, m'interessa poc la seva vida personal, potser perquè respecto massa l'escriptora. Quan, finalment, entrego el treball de recerca, deso totes les fotocòpies, fitxes, fulls en dues carpetes, i penso que segurament s'ha acabat la primera part de la història que volia explicar.

Curiositats i aclariments:

1. La mare m'ha confirmat que quan vam anar a veure *La plaça del Diamant* em vaig adormir.
2. La primera vegada que vaig llegir *Aloma* vaig pensar que Àlex Casanovas seria l'actor perfecte per interpretar l'oncle Robert.
3. Vaig ser a temps de demanar la beca Mercè Rodoreda de recerca, però no me la van concedir.
4. L'any que vaig descobrir *Mirall trencat* vaig coincidir en una calçotada amb dos actors que estaven gravant una sèrie sobre aquesta novel·la, i el primer que vaig fer va ser preguntar-los qui feia de Teresa Goday.
5. La frase «Si se'n recordava estava perdut» apareix en el capítol XI de la tercera part de *Mirall trencat*. Envejo Mercè Rodoreda per haver escrit una frase així.

* * *

Joan Esculies Serrat

Manresa, 1976. Llicenciat en Biologia i Periodisme. Màster en Nacionalisme i Conflicte Ètnic pel Birkbeck College, Universitat de Londres. Col·laborador habitual de les revistes *Sàpiens* i *Descobrir Catalunya*. Autor de *L'ocell de la pluja* (Premi Ciutat d'Elx de novel·la, 2002; 3i4, 2003); *Tràilers* (Premi Mercè Rodoreda de contes i narracions, 2005; Proa, 2006) i *1714. La Guerra de Successió* (Pòrtic, 2008), amb l'historiador Joaquim Albareda.

La blederia i la República

L'escriptora Mercè Rodoreda no ha estat mai un referent per a mi a l'hora d'escriure.

El primer contacte amb la seva obra va ser d'adolescent a l'Institut de Secundària de

l'Hospitalet de l'Infant, un poble de platja del Baix Camp. No recordo que cap de les seves novel·les fos de lectura obligatòria i no en vaig llegir cap fins uns anys més tard. El contacte es reduïa als fragments que hi havia en els llibres de text o alguna fotocopia que ens duïa el professor. Aquells tasts que parlaven -o imagino ara que ho feien- d'adroguers, de botons i de senyores de Gràcia, em quedaven lluny. El mateix em passava amb Josep Pla, del que també tenia tasts narrants senyors que viatjaven en tren cap a Barcelona i contrabandistes que trigaven onze pàgines a arribar a la costa, i que m'avorrien una barbaritat.

Les classes de literatura catalana, fins que no deixaven enrere el *Tirant*, l'Ausiàs March, els renaixentistes i *El Pi de Formentor*, i s'animaven cap a finals de curs amb la poesia d'en Pere Quart i de Salvat-Papasseit o els contes d'en Calders, se m'apareixien com un erm espantós. De retruc, i per impostura, podia fàcilment menystenir en el moment del seu traspàs, i sense haver-los llegit, és clar, Montserrat Roig o Jaume Fuster, per citar dos escriptors catalans contemporanis.

D'aquella època només guardo bon record de dos llibres; *Les històries naturals* d'en Joan Perucho i *Un lloc entre els morts* de la Maria Aurèlia Capmany. El primer, diria que de lectura obligada o proposada pel mestre, i el segon, proposat per mi per no llegir-ne algun altre.

Fins que no vaig cloure l'etapa adolescent em vaig limitar a llegir traduccions d'autors estrangers, bàsicament de llengua anglesa i francesa, que, ningú no va esmentar-me a l'Institut. Camus, Joyce, Beckett, Dickens, Balzac..., i no diguem Kerouac i Céline, no semblava que importessin en el pla d'estudis.

D'altra banda, la literatura en llengua castellana, tret de les lectures obligatòries de *La família de Pascual Duarte* d'en Cela, *El Camino* d'en Delibes, i *Réquiem por un campesino español* d'en Sender, també m'era una gran desconeguda. M'havien avorrit tant amb el *Mester de Juglaría* i el de *Clerecía*, *La Celestina*, *El cantar del mío Cid* i *El libro del buen amor*, que a penes em quedaven ganes de llegir autors moderns.

Amb això vull dir que la narrativa de Mercè Rodoreda, sense ser culpable de res, formava part d'una bossa de literatura poc atractiva i no va ser fins als anys d'universitat i per voluntat pròpia que vaig apropar-me a ella i als autors en llengua catalana per, com a mínim, opinar amb un cert coneixement. Això va servir per corregir percepcions equivocades, com en el cas de la Roig, i per confirmar-ne d'altres, com en el cas d'en Pla.

De la Rodoreda, a banda d'alguns contes dispersos que no sabia situar sota cap títol, conec *Aloma*, que vaig deixar inacabat, *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*. La història de la Colometa, tot i que fa gairebé deu anys que la vaig llegir, recordo que em va agradar, sense apassionar-me. En canvi, vaig trobar que les aventures de la Teresa Goday tenien grapa des del primer moment. L'any passat vaig rellegir la novel·la, reafirmant la impressió que n'havia tingut i augmentant-la. El pròleg on Rodoreda explica el part de la novel·la és prou aclaridor de la seva manera de crear personatges, tot i que no comparteixo la seva visió que l'escriptor no és un déu i que no ho pot saber tot. L'escriptor, si es vol, és un déu grotesc -si és que n'hi ha un o diversos de veritables que no en són- que ho sap tot dels seus personatges; allò que escriu i allò que calla. Altra cosa és la manera que faci servir a l'hora de narrar.

Desconec si els escriptors de la meva generació llegeixen l'escriptora, no he parlat mai amb cap. En qualsevol cas, puc assegurar que els amics, dels qui conec les lectures, no la llegeixen. Alguns, a penes sabrien citar-ne una obra o dir-ne quatre coses. I, tot i que mai se sap, em fa molt la impressió que no tenen interès a saber què escrivia. No em sembla que la imatge, més aviat *quicona*, de Mercè Rodoreda hi ajudi. Tampoc no li sé veure grans padrins que puguin promoure'n la lectura o

donar-li una pàtina de modernitat que pugui atraure joves lectors. Padrins com els que presenten Terenci Moix com a transgressor i obvien literatura més irreverent com la de Pedroló -tot que això són figures d'un altre paner. No, l'obra de Mercè Rodoreda va massa lligada a una època que, encara que prospera, és desconeguda per a la meua generació, i no diguem per a les posteriors.

Per gaudir la literatura que tracta els primers trenta anys del segle passat, cal tenir un mínim coneixement d'allò que va succeir al país, encara que sigui molt vague. I em fa l'efecte que, en general, no és així. Ho podem intuir per la sèrie *Els diaris de Pascal*, de recent estrena a TVC. Els seus guionistes han de fer tants virtuosismes per no donar res per entès que els diàlegs perden força. Han d'estar més pendents que l'espectador no perdi el fil, que no pas que en Planes i en Pla mantinguin un diàleg enginyós. I no és pas per la seva manca de destresa, és perquè saben, com bé saben molts, que el telespectador té una idea borrosa d'abans del 1939.

Les obres de Mercè Rodoreda, doncs, seguiran pagant el preu de perseguir l'objectiu, en paraules de l'autora, de «reflectir l'època». El mateix que, respecte a un altre moment, li passa a la narrativa de Montserrat Roig. Els hauria anat millor si la nissaga Valldaura i Miralpeix haguessin viscut embolics familiars amb un teló d'època gairebé imperceptible, com els de la majoria de novel·les històriques de factura ràpida actuals. Això, l'any Rodoreda no ho podrà canviar.

Però tampoc no l'he de encertar amb la meua predicció. De moment, i perquè no sigui dit que ho donem tot per perdut, no trigaré a passar per Palau Robert a veure l'exposició *Mercè Rodoreda. La mort de la innocència* perquè, tal com diu la seva publicitat, «la mostra pretén trencar la imatge preconcebuda, determinats estereotips que associen la figura de Rodoreda [...] amb personatges marcats per una certa blederia i la quotidianitat dels barris de Gràcia o Sant Gervasi. Una mirada sobre l'obra de l'escriptora que no s'ajusta a la realitat, ja que l'anàlisi de la seva producció literària fa veure la força vital dels personatges, en els quals s'observa un denominador comú: la pèrdua de la innocència i el pacte amb la vida o amb la mort que se'n deriva, i la violència amb què s'afronta l'existència humana.» A ella m'encomano.

* * *

Anna Carreras i Aubets

Terrassa, 1977. Llicenciada en Filologia Catalana a la UAB, especialitzada en la literatura dels anys setanta i vuitanta. Ha editat l'obra poètica completa de Vicenç Altaió i és autora de diversos estudis sobre art contemporani. Autora de *El cervell i les venes* (2005), i *Camisa de foc* (*Empúries*, 2008). Actualment està traduint *Delta de Venus*, els contes eròtics d'Anaïs Nin.

Mercè Rodoreda: Una relació amor-odi

Des del començament dels començaments (allà per la primera adolescència), la meua relació amb Mercè Rodoreda ha basculat entre l'amor i l'odi que, ben mirat, ve a ser el mateix. Un dia que sopava a casa de l'àvia materna, van fer *La plaça del Diamant* per televisió. Recordo que la pel·lícula em va agradar. I em va agradar perquè em va fer pensar. En aquella època d'individualisme incipient i de reivindicació d'una personalitat encara per fer, m'agradaven les coses que em feien pensar, perquè pensar -creia jo- volia dir que m'estava fent gran. Vaig demanar el llibre que resaven els titulars del film: «Basada en el llibre *La plaça del Diamant*» (l'àvia em va explicar que era d'una tal M. R.) i el vaig llegir. Buf! El vaig llegir tres vegades seguides durant aquell estiu a Llançà. Probablement no entenia el context extern (la guerra civil, la República...) perquè el desconeixia totalment i perquè tampoc no m'interessava massa, encara, però el que sí que vaig veure de seguida

era una noia que se sentia sola, que patia per tot i per tothom i que pensava en veu alta. Vaig abominar en Quimet i vaig enamorar-me de la vida de barri. Era una obra que començava amb un ball, que feia somniar per les esclatxes de les llums de les llànties, però que també feia venir malsons i mareigs per culpa d'aquells coloms que ho envaiïen tot (i els ulls vermells dels quals m'han espantat fins ben gran, i és curiós, perquè amb *Els ocells* de Hitchcock vaig riure molt...).

Abandonant l'opció de ciències pures a meitat de COU (després de llegir, durant les vacances de Nadal, el *Da nuces pueris* de Ferrater i el *Mirall trencat* de la Rodoreda), i passant-me a lletres pures com qui es canvia la samarreta perquè ja l'ha suada prou i necessita renovar-se o morir, vaig topar amb una llicenciatura de Filologia Catalana on, amb voluntat d'etiquetar-ho tot i de passar-ho per caixa sense que la vora faci bosses, M. R. m'és esmentada, per primera vegada a l'acadèmia i probablement per contagi d'un Pla contaminat, com una «escriptora més aviat cursi que va provar d'endinsar-se en la novel·la psicològica, però que s'entretenia massa parlant de flors i d'ocells». Sense voluntat d'aferrar-me a cap mena de feminisme recalitrant, i apostant sempre per la feminitat en estat pur, he de dir que l'emissor d'aquesta atzagaiada era un home de qui, per raons òbvies, no en diré el nom perquè prou pena té amb la seva ignorància. A segon cicle, l'estudiant ja té més autonomia, pot escollir les assignatures optatives que més l'interessin per al seu itinerari, i potser per això vaig escollir, lliurement i per gust, dos monogràfics que em retornaven a la meua, diguem-ne, primera il·luminació: Gabriel Ferrater i Mercè Rodoreda. A més, la Rodoreda també apareixia al programa d'una assignatura de novel·la del segle XX, que seguia simultàniament al monogràfic. Ara, l'escriptora, ja era llegida per Maria Campillo com una autora de primera, puntal de la novel·la psicològica i assimilable qualitativament al nivell europeu. Rodoreda cada dia de la setmana, excepte divendres. Rodoreda obsessionant-me inconscientment, sense adonar-me'n de la seva intromissió insolent fins que vaig començar a *veure-la* a alguna de les parades de tren del meu recorregut diari. Primer, pensava: «Caram, quantes senyores s'assemblen a la Rodoreda!», però després i superant l'analogia d'uns cabells blancs pentinats amb permanent, era *com si* la veiés, com si se m'aparegués dins el meu paisatge més quotidià.

I ho vaig llegir quasi tot de M. R. -excepte el teatre i bona part de la poesia-, per ordre cronològic, i allò que no era prescripció del monogràfic ho llegia a l'altra assignatura, que també impartia Maria Campillo. Les novel·les, els contes, la correspondència amb Anna Murià, els articles a *Mirador*, *Clarisme* o *Serra d'Or*. Ho llegia (interpretava) i m'entusiasmava (assimilava); anava a la biblioteca i buscava articles de Carme Arnau, de Carles Cortés, llibres sobre l'autora de Mercè Ibarz, de Marta Pessarrodona, la vida secreta de la Rodoreda a *El meu avi* de TV3, etc, etc. Tot em confirmava la meua primera impressió en veure la Colometa a casa dels meus avis, però ara ja tenia la capacitat de formular-ho i fins d'identificar-m'hi literàriament: darrere la innocència (de l'autora, del personatge) sempre s'oculta una dona amb conflictes interiors. Al seu torn, aquests conflictes serveixen per nodrir l'obra, i tot sovint, fruit de la multiplicitat de personalitats que té un escriptor, els seus personatges neixen marcats per aquesta dimensió quasi esquizofrènica de l'existència. Vaig tornar a veure la pel·lícula, amb el llibre a les mans, i vaig repetir la mateixa operació amb els capítols de *Mirall trencat*.

Literàriament, de M. R. n'he après tant el punt de partida, la necessitat d'escriure com a fugida d'un entorn decebedor i el gran consell de viure abans d'escriure, com el punt d'arribada, la memòria involuntària, la validesa d'uns conceptes universals que emergeixen d'un univers xifrat, i la voluntat de no sotmetre's a un concepte de feminisme que ja era un xarmpió a l'època de M. R. i ho continua sent en temps hodierns. Potser per allò de les casualitats, l'escriptura inconscient ha traslladat la seva Cecília Ce. al meu George G., i les seves protagonistes s'han amalgamat en la meua dona-d'ombra-cansada, totes elles dones enamorades/trastornades que se sotmeten, per amor, als homes que les obsessionen. La tècnica narrativa basada en

el monòleg interior narrat, la profunditat psicològica sota capes de lirisme, l'exploració dels límits d'un estil neuròtic (molt abans que naïf) i la senzillesa lèxica són quatre camins rodoredians que m'han ajudat a avançar.

Però en tota bona amanida, hi ha dues setrilleres. He parlat d'una relació amor-odi, i de fet, l'odi no ha aparegut enlloc. Potser tampoc no és odi, sinó més aviat enquimerament, irritació, enrabiada. Quan Maria Campillo em va encarregar l'exposició pública de *La plaça del Diamant*, em vaig entusiasmar i vaig seguir confiant en el destí. El que no m'imaginava de cap manera és que després de les cinc sessions en les quals, amb dos companys més, l'Ismael i en Pol, vam llegir, interpretar i esquarterar la novel·la, en els dos cursos que em quedaven de llicenciatura més els quatre anys de doctorat, els meus estimats companys de facultat m'anomenessin, per sempre més, Colometa. Anant d'una aula a l'altra, corrent pels passadissos estrets, o entrant d'una revolada al bar a fer un cafè, sempre hi havia una veu al voltant que cridava: «Vola, Colometa, vola!»

* * *

Jaume Barrull Castellví

Vila de Gràcia, 1978. Llicenciat en Sociologia a l'Autònoma. Autor de *El motiu original* (X Premi de narrativa de ficció de Sant Just Desvern 2007; Proa, 2007). Actualment penja un conte cada dues setmanes a *altercat.net*, i col·labora periòdicament al *Lectura* (dominical del diari *Segre*). Viu a Lleida.

Tampoc en farem un drama.

No fa gaire van preguntar-me pels meus referents. Vaig començar citant *Els Joves* (*The Young Ones*, la sèrie) i de seguida van puntualitzar que parlaven d'influències literàries. Vaig dir-ne algunes del país i d'altres de fora, no vaig pensar en Rodoreda. No me la vaig deixar, senzillament no ho és. De fet, no sé ni si he llegit *La plaça del Diamant* perquè diria que a mi, a l'institut, em va tocar *Vida privada* de Josep M. de Sagarra. Però potser sí. Sigui com sigui, de la mateixa manera que no podria llegir *El nom de la rosa* sense imaginar-me que el protagonista és Sean Connery, no sóc capaç de pensar en *La plaça del Diamant* sense veure Sílvia Munt i Lluís Homar. Era ell, no? El poder de la imatge és enorme, i he de confessar que quan era molt petit vaig sentir-me irremeiablement atret per la Colometa. En el batibull de noms i conceptes que vaig fer-me aquell dissabte al vespre que l'estrenaven per la tele, petit i confós, el nom de Mercè Rodoreda el vaig lligar a la fesomia de Sílvia Munt.

Després vaig descobrir qui era qui perquè, preguntant preguntant, algú va explicar-me que la Rodoreda de veritat era escriptora i autora del llibre que donava nom a la pel·lícula. No feia gaires anys que era morta i de fet ja ho estava quan jo la vaig confondre. Allà va quedar el desengany, era massa menut per perdre'm en la literatura d'una escriptora que veia lluny.

L'altre dia revisava les prestatgeries de casa els pares (jo segur que no l'he comprada mai) i vaig trobar Mercè Rodoreda al lloc de diversos llibres. Evidentment *La plaça del Diamant*, una antologia de contes, *Mirall trencat*, *Aloma* i potser algun altre. És clar, *Aloma* és seva. Doncs mira, aquest també l'he llegit. Cap de les dues històries, però, no m'han entusiasmat. *Mirall trencat* la tinc pendent, però allò que més em crida l'atenció de la novel·la és el pròleg, sempre s'elogia quan se cita l'obra. Ara que hi penso, també vaig començar l'antologia i no vaig arribar gaire lluny, em sembla recordar que m'avorria una mica. Tanmateix, no m'estranyaria que algun dia fins i tot m'agradi. Fer-se gran ja les té aquestes coses. Però tant és, de moment Rodoreda no m'ha captivat i ja està, tampoc en farem un drama.

* * *

Najat El Hachmi

Nador, Marroc, 1979. Autora de *Jo també sóc catalana* (Columna, 2004) i *L'últim patriarca* (Premi Ramon Llull, 2008; Planeta, 2008).

Vida i literatura indissolubles

Vaig conèixer Mercè Rodoreda a vuitè d'EGB, a través d'un breu fragment d'*Aloma* inserit en un llibre de text. No el recordo exactament, però sí que recordo la sensació d'haver percebut en pocs paràgrafs la naturalesa del personatge, veia, palpava Aloma en només un reguitzell d'oracions. Llavors ja era una lectora voraç, però allò era diferent, els mots eren alhora planers i plens de significat, una prosa que semblava fàcil i, en canvi, no trigaria a descobrir-la extraordinàriament rica a través del volum complet. Suposo que també era l'edat adequada per a una lectura d'aquesta mena, una edat en la qual es començava a forjar la identitat individual amb tot el que suposa d'esquinçament, de malestar amb el que t'envolta, de contradicció envers l'entorn i el llegat familiar. Una novel·la perfecta per aquesta etapa de la vida. Aquesta era la lectura que feia llavors de Mercè Rodoreda, parla de mi, del que sento, de coses que penso.

Després vindria el concurs de la Coca-Cola, que no vaig guanyar, però on obsequiaven tots els participants amb un lot de llibres, entre els quals hi havia un volum de contes, *La meva Cristina i altres contes*, que devoraria sense gaires contemplacions. A partir d'allà vaig començar a buscar totes les seves obres, *La plaça del Diamant*, *El carrer de les Camèlies*, *Jardí vora el mar*, *Semblava de seda i altres contes* i, finalment, *Mirall trencat*. Vaig entrar tant de ple en l'univers dels Valldaura que em semblava que no en podria sortir mai. Va ser un d'aquells llibres que t'absorbeixen del tot, que t'arrenquen absolutament del que vius i converteixen la ficció en un món tan viscut com el real.

Jo llavors llegia sense cap teoria que m'expliqués allò que em passava amb Mercè Rodoreda. Potser va ser millor així, que ningú m'obligués a llegir-la, que fos el pur plaer de la descoberta de tot allò que ella m'oferia al llarg de les pàgines el que em conduïa a continuar buscant-la. Volia més Rodoreda perquè m'agradava, sense cap mena de prejudici, ni que fos positiu, sobre la seva literatura o sobre la seva biografia. Eren èpoques de saltar-se els pròlegs sobre la vida dels autors, a qui interessava allò i per què ho posaven? Hi ha altres lectors que hi han anat a parar per imperatiu escolar, no sé si és pitjor, alguns diuen que pateixen certs traumes degut a les «lectures obligatòries». Jo crec que Mercè Rodoreda, dosificada i assenyadament recomanada segons les edats, no pot provocar cap sotrac d'aquests. La seva prosa és alhora accessible i rica, ofereix diferents nivells de lectura i interpretació: la més evident que narra els fets i la manera com transcorren els personatges, el seu univers interior, i, per altra banda, pot ser objecte d'una lectura més acurada, més analítica, que requereix més temps i que permet vestir un univers simbòlic inigualable. La descripció, per exemple, en Rodoreda no és mai supèrflua, al contrari, sempre té una significació. La repetició d'algun d'aquest elements descriptius al llarg dels textos ens permet muntar el trencaclosques d'aquest simbolisme latent.

Aquesta era la lectura que feia sense guia. Fins que a segon de BUP va entrar *Mirall trencat* com a obligatori i vaig tenir la sort de trobar qui em va anar desgranant tot aquest univers gens evident. L'Enric Martin, el meu professor de literatura de llavors, va ser qui va permetre aquesta revaloració de Rodoreda més enllà del plaer de llegir-la. A més a més, vaig poder obtenir el plaer d'interpretar-la amb totes les eines que ell ens ofería per fer-ho. Posant la mirada atenta sobre punts en què no havia entrat mai, analitzant els textos fins a nivells inimaginables i alhora globalitzant-la de manera que poguéssim endevinar l'estructura de tota l'obra, l'arquitectura d'un volum difícil de superar. Després d'aquesta aproximació no

quedava altre remei que admetre que es tracta de l'obra perfecta, on tot lliga, on no sobra res, on no hi falta res. Suposo que d'una forma o altra es converteix en mirall, en el reflex d'allò a què qualsevol autor hauria d'aspirar. L'Enric no va fer altra cosa que explicar-me aquella abducció inexplicable de la meva primera lectura del *Mirall*: que es tracta de la construcció perfecta d'un món de ficció que s'aguanta per si mateix, un univers tan ben bastit que existeix plenament sense ser real. Això és literatura.

En els últims, temps, a més a més, he tingut un interès per la biografia de l'autora, un interès que abans no m'havia suscitat mai i la veritat és que ha estat una sorpresa agradable descobrir com en va ser d'important la literatura per a ella, com representava per a ella la llibertat absoluta. Encara trobo més interessant que tot i ser una literatura amb protagonistes femenines en la major part de la seva obra, amb personatges que malden gairebé sempre per sobreposar-se a situacions adverses, on l'intimisme que alguns creuen més propi de la literatura feta per dones hi és molt present, els textos de Rodoreda van molt més enllà i no son mai declaradament «feministes». La qual cosa suposa un avantatge important i crec que sovint la reivindicació de gènere pot deixar de banda les qualitats literàries d'un text. L'autora va més enllà d'aquestes etiquetes, per això només pot inserir-se el nom de Mercè Rodoreda en la de «literatura universal», que és el que és.

* * *

Martí Sales i Sariola

Barcelona, 1979. Llicenciat en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada. Escriptor i cantant del grup de punk ié-ié Els Surfing Sirles. Autor de *Huckleberry Finn* (Premi Vila de Lloseta; Moll, 2005) i *Dies felïços a la presó* (Empúries, 2007), i responsable del curtmetratge *Si dalt d'un terrat...* (Festival Internacional de Sitges, 2003), del disc *Nedant en l'ambulància* (2006), de la revista objectual *Al buit* (2003-2005), de l'obra de teatre *Wamba va!* (amb Gerard Alaió, Eduard Escoffet i Josep Pedrals, Mercat de les Flors 2005) i de la gira teatral *Four movements for survival* (Cia. Amaranto, 2007).

El que puc dir sobre la Rodoreda no és fruit d'un estudi com cal de la seva obra sinó d'una lectura dolorosa, estimulante i compulsiva, i, sobretot, d'una connexió bestial entre la seva escriptura i el que m'agradaria que fos la meva. Descobrir-la ha estat per mi, i no exagero, una experiència propera a un epifania. Dic *epifania* pel sotrac que és la seva escriptura acuradíssima, un llampec bellíssim que et meravella mentre et crema, com l'anunciació de Fra Angelico (al Prado, entrant a mà dreta). Al català esplèndid que cultiva hi creixen les malvestats més terribles, els amors més destructius, les enveges i depressions més devastadores: la neurosi obsessiva amb la que treballa el llenguatge batega en cada frase i motiva cada personatge a estimbar-se en la seva pròpia vida. Llegir-la, per mi, és un plaer extraordinàriament sadomasoquístic, perquè n'obtinc plaer i dolor quasi a parts iguals. Sobretot en llegir *La mort i la primavera*, lectura que vaig haver de fragmentar en quatre o cinc tongades l'any passat, simplement perquè, de la mateixa manera que em va passar quan vaig llegir *La passió segons G. H.* de la Clarice Lispector, la intensitat del tema que s'hi tractava (un poble on tot treballa per aniquilar el desig¹ 1. Aquest poble el creua per sota un riu subterrani, el riu on s'emmirallarien Cecília C i Joy Division mentre la PJ Harvey canta *Down by the water*: «I lost my heart under the bridge/ To that little girl, so much to me/ And now I moan, and now I holler/ She'll never know just what I found// That blue eyed girl she said 'No more'/ That blue eyed girl became blue eyed whore/ Down by the water I took her hand/ Just like my daughter, I'll see her again// Oh, help me, Jesus, come through the storm/ I had to lose her, to do her harm/ I heard her holler, I heard her moan/ My lovely daughter, I took her home// Little fish, big fish, swimming in the water/ Come back here, man, gimme my daughter.» -aquesta gran síntesi és de Maria Bohigas-) era massa forta.

Sí, definitivament les epifanies s'han d'espaiar si no vols acabar il·luminat o màrtir. I això que, tot cal dir-ho, jo sóc un convers, i els conversos som els pitjors. M'explico. Jo sóc una de tantes víctimes que per simple vincle generacional hem estat minats amb un pla d'estudis que ha fet de les lectures obligatòries estigma i arma de destrucció massiva. No m'erro si dic que molts companys de la meva generació estan completament traumatitzats per haver hagut de llegir *La plaça del Diamant* als catorze anys o *Solitud* als disset. Que estiguin traumatitzats no seria cap més problema, en principi, que un de propi, però no, en ser un trauma massiu el problema es converteix en un problema social i cultural de Catalunya, i com a principal i nefasta conseqüència una de les seves més grans escriptores queda en el menysteniment i odi més profunds. I això no és gens bo, i més tenint en compte que tampoc en tenim tants, d'autors extraordinaris de narrativa. S'ha de triar amb molta més cura el que s'obliga a llegir al jovent perquè aquest jovent és el que després creix per formar la societat en pes, la societat que decideix què llegeix o si no llegeix gens ni mica, tot segons quines lectures i professors hagi tingut. Si formem la població amb gràcia i nivell tindrem un país culte, lector empedreït, curiós i crític. Si no ho fem, com no ho han estat fent durant anys -tants com setanta, potser-, tindrem un país avergonyit i traumatitzat, que busca els referents a l'estranger i fa el ploricó, que xuleja de llegir Houellebecq i no coneix la Rodoreda, que sempre llegeixen en castellà o traduccions en castellà perquè el català el troben massa poc corrent i dúctil, que plaugen les seves frases de castellanismes o anglicismes i tant els hi fot tot plegat. Un país globalitzat i, per tant, en vies d'extinció, a no ser que posem en marxa un bon pla d'estimulació popular: ensenyar a tothom que tenim gran artistes i grans obres desconegudes per la majoria (perquè coi no es reedita *El mar* d'en Blai Bonet?), obres que no són avorrides ans el contrari, obres que són actualíssimes, interessantíssimes, que es poden comparar a qui se't passi pel cap. Hem d'aconseguir que la gent conegui la nostra cultura i vulgui formar-ne part, estar-ne orgullós, com els francesos estan orgullosos, i amb raó, de Rimbaud i Vian, o els anglesos de Swift i Kane, o els italians de Calvino i Pavese i tantes cultures i llengües i països dels seus respectius artistes o polítics o revolucionaris o gent que ha fet coses importants. Nosaltres en tenim llarga llista, també, i només cal conèixer-la perquè ningú hagi de sentir-se català com si fos un càstig diví, un martirologi. Posem-nos al dia, reivindiquem les nostres riqueses i virtuts i fem-les créixer amb les nostres aportacions diàries de creació i gaudi, tertúlia i conxorxa, lectura i rebel·lió. Llegim a tots els grans autors que tenim, aprenem-ne i reivindiquem-los. Però *La plaça del Diamant*, si us plau, als catorze, no me la facin llegir. Estellés, Calders, Monzó, per exemple, potser sí que serien un bon ham, i després, ja ben pescats, la droga dura.

* * *

Melcior Comes

Sa Pobla, 1980. Autor de *L'aire i el món* (Premi Ciutat d'Elx 2003; Editorial 3i4), *L'estupor que us espera* (Premi Documenta 2004; Empúries, 2004), *El llibre dels plaers immensos*, (Premi Ciutat de Palma 2006; Moll i Proa, 2006), i *La batalla de Walter Stamm* (Premi Josep Pla 2008; Destino, 2008).

Rodoreda o la passió per l'escriptura

Mercè Rodoreda és la resistència. Va escriure molts llibres, alguns d'ells molt bons, extraordinaris, i va continuar lluitant a favor de la llengua literària en un dels pitjors moments de la nostra història, i ho va fer amb excel·lència creixent, millorant a cada obra, sobreposant-se a la misèria del país i als seus propis fracassos. Rodoreda representa, per sobre de tot, la confiança en un mateix com a motor primer de la creació literària. Quan escriure en la nostra llengua estava prohibit, quan no hi havia pràcticament editorials, ni públic, i tot era mancança, ofuscació, silenci i vergonya, ella va saber lluitar i sobreposar-se, creure en la força de la literatura per donar

compte del que som. I aquí queden els seus millors llibres, escrits amb una habilitat endimoniada, enfilalls populosos de soliloquis, loquaces mostres de vides abocades a buscar per sempre un lloc, un consol, un refugi digne. Les seves novel·les són això: revelacions d'unes existències a qui la història vol anihilar, sotmetre, però que discrepen, s'agiten i lluiten per emetre una paraula salvadora. En els moments de més desànim, quan sembla que no hi ha sortida, pensem en el país que va haver de viure Rodoreda (en la vida dels seus personatges, i en la seva pròpia). És fàcil donar la culpa a l'estat del país i a la falta de prestigi social que encara pateix la nostra literatura entre nosaltres per justificar la poquesa de les pròpies obres. Podem sempre dir que no té sentit intentar fer grans llibres en català, perquè tanmateix no seran mai valorats, ni llegits, ni reconeguts en una llengua que cada dia perd més incidència i vigor. Però pensem en el moment en què Rodoreda va fer les seves obres més excel·lents, les que l'han posat a l'alçada de qualsevol autor que durant el segle XX hagi destacat internacionalment en l'art de la novel·la. Quan Rodoreda escrivia tot estava molt pitjor que avui dia; i no només les estructures del país -la seva economia, les institucions, la seva cultura, soterrada sota prohibicions-, sinó també els mecanismes de reconeixement, escassos i pervertits, que hi continuava havent-hi. Ja és un tòpic citar els premis literaris que Rodoreda no va aconseguir amb alguna de les seves obres de més renom (l'any 1960 Enric Massó s'imposa a *La plaça del Diamant* amb una novel·la oblidada però curiosament titulada *Viure no és fàcil*), creacions que després s'han reconegut com obres mestres. Però això no va desanimar-la; per a Rodoreda l'escriptura és una fatalitat, un veredict que no s'ha de triar sinó que s'imposa, per al qual no existeix l'abatiment ni la deslleialtat. Només així s'explica la seva tossuderia; ella vivia narrant, donant fe del seu món íntim, concedit alè, verb, a les seves criatures de ficció. Aquesta saba genuïna la va portar a conrear primer la ficció de manera ingènua, malgirbada i costumista, però les grans empreses no es detenen després d'una primera entrebancada, i va acabar pintant amb mots un gran quadre vital, poblat i inquiet, que enriqueix la nostra visió del món, que ens fa més sensibles i mina la nostra complaença. Perquè la grandesa d'un artista no es mesura pels bons sentiments que suscita, sinó que la trobem en un 'gran estil', entès com la capacitat d'afermar el caos interior, de sotmetre el nostre batibull a uns requisits de forma. La guerra, l'exili, la desolació, el desamor, la llunyania, la incomprensió i la soledat: Rodoreda és la gran narradora d'aquestes experiències. La frescor lírica del seu llenguatge, la veritat que és capaç de transmetre, la simbologia que es desprèn de les situacions que basteix, tot això fa de l'escriptura de Rodoreda una fita ineludible per entendre la nostra literatura i així eixamplar-nos a nosaltres mateixos.

* * *

Borja Bagunyà

Barcelona, 1982. Autor de *Apunts per al retrat d'una ciutat* (2004) i *Defensa pròpia* (Premi Mercè Rodoreda 2006 i premi Qwerty a l'Autor Revelació 2007; Proa, 2006).

La paraula ideològica a l'obra de Mercè Rodoreda

Julio Ramón Ribeyro apunta, en una de les seves *Prosas apátridas*,² 2. Julio Ramón Ribeyro, *Prosas apátridas*, Seix Barral, Barcelona, 2007. una distinció entre cultura i erudició que encerta el tipus de saviesa que Mercè Rodoreda desplega en les seves obres: «La cultura, en realidad», diu Ribeyro, «no depende de la acumulación de conocimientos, incluso en varias materias, sino del orden que estos conocimientos guardan en nuestra memoria y de la presencia de estos conocimientos en nuestro comportamiento.» Si l'erudició preserva el coneixement en parcel·les aïllades, la cultura l'organitza en virtut d'un ordre interior que les fa fructificar; si l'erudició atura, la cultura mobilitza i vincula, erotitza; el que en una es disgrega, analíticament, en l'altra es fa orgànic, sintèticament. En aquest sentit, la relació de la guerra civil espanyola i la seva postguerra que dibuixa *La plaça del Diamant* o la

construcció dels magnífics narradors-minyones -en la línia de les de Katherine Mansfield- dels *Vint-i-dos contes*, *La meva Cristina i altres contes* i *Mirall trencat* són exemples d'una escriptura que podríem considerar, amb Ribeyro, culta: un treball de la paraula en què la història, la ideologia i tots els sabers que s'hi convoquen -des d'una observació botànica a la precisió d'un tipus de teixit, des d'una reflexió filosòfica a una entrada d'anecdotari- s'organitzen com a unitat al voltant d'un centre que, en Rodoreda, acostuma a ser personatge i narrador. L'objecte que es descriu se supedita a la seva vivència i s'hi confon; les notes històriques o sociològiques només s'inclouen en la mesura que revelen algun aspecte d'aquest narrador. D'aquesta manera, fent del narrador, no un ull (que pertany a l'objecte), sinó una mirada (que pertany al subjecte), la descripció rodorediana esdevé indefectiblement una forma d'autoretrat. D'aquí que els seus narradors desenvolupin un gran gust per la minuciositat i pel detall i que les seves obres s'estructurin al voltant d'elements simbòlics, en els qual l'essència d'un personatge o d'una situació es condensa, per mitjà d'un transvasament analògic i quasi metamòrfic, en un objecte, un animal o un gest. En el món de Rodoreda, conèixer és sempre conèixer-se.

La narració monologada de Rodoreda -a la qual arriba després d'unes temptatives *behaviouristes*, motivades, entre d'altres, per la lectura de mestres americans del conte, com Dorothy Parker o Hemingway, en el treball de laboratori que li permet el conte i de la qual *La plaça del Diamant* serà la culminació novel·lística- parteix d'un subjecte que s'explica, que s'elabora a si mateix com a tema, per retornar a aquest mateix subjecte després del temps que triga l'enunciat a enunciar-se, és a dir, el temps de l'escriptura. En el pas d'un subjecte a l'altre (de l'un a l'un, per ser més concrets), la paraula pren la forma del viatge i es revela saturada de tots els elements que componen la cosmovisió d'un període històric, d'una perspectiva cultural determinada. D'aquesta manera, en la lectura que els personatges fan de si mateixos, apareixen, com en un enfilall de llums que s'encenen progressivament, totes les categories que es posen en moviment en el procés d'interpretació i que configuren una mena de topografia cultural: la Colometa de *La plaça* es dona sentit a si mateixa des de les possibilitats d'interpretació de què disposa, de manera que el relat de si esdevé, en la mesura en què refracta el discurs de l'Altre, el relat de tota una època.

Si, com diu Ricardo Piglia,³ 3. Eduardo Becerra, «Política y poética en la literatura de Ricardo Piglia», *Quimera*, 280, p. 31. el poder limita els usos del llenguatge, els neutralitza i els despolititza, la literatura, que justament actua sobre un estat determinat del llenguatge, adquireix una dimensió política en la mesura en què confronta aquests usos, en què introdueix un discurs aliè a l'ús oficial del llenguatge. L'estratègia de *La plaça del diamant* -com de moltes dels contes de *La meva Cristina*, des de *Zerafina* fins a *Aquella paret, aquella mimosa*- és justament aquesta: la d'oposar un relat íntim, subjectiu, neuròtic, melangiós, a un d'oficial i estèril que es vol confondre amb el de la Història. És en aquesta reivindicació de l'horitzó ideològic de la paraula i en la creació d'una obra que és un encreuament de discursos, un espai de col·lisió dialògica, on l'obra de Rodoreda demostra una vigència indiscutible, tant per aquesta dimensió subversiva com per l'equilibri que manté entre la narració i la metanarració (en el conte de *La carta* es palesa la rellevància del fet mateix de narrar, de les condicions de l'enunciació, com a clau interpretativa del text; la paraula de Rodoreda sempre acaba tornant a sí mateixa per desplegar, des d'aquesta concentració, l'espectre significatiu de l'obra).

Les peculiaritats estètiques de l'escriptura *culta* de Mercè Rodoreda i l'univers temàtic que explora expliquen, en certa manera, la naturalesa de les aproximacions a la seva obra (com a mínim, la de la meva), que sembla que basculen entre la condició de lectura obligatòria i la seva sacralització com a clàssic de les lletres catalanes. Personalment, he arribat a la Rodoreda per la segona via (afortunadament, crec, perquè no hi ha res de més contrari al tipus de saviesa

rodorediana que la imposició d'una obligatorietat, ben bé com si el gust per una conversa pogués forçar-se) i he de confessar que de manera relativament tardana. Els eixos temàtics que travessen la seva obra -la desfeta del món burgès, la soledat com a condemna i com a fugida, la vida en els meandres d'un univers femení-, i, sobretot, aquesta estratègia estilística per la qual la matèria novel·lística fa d'humus subterrani al brot de la veu d'un personatge que, precisament perquè no tematitza res que no sigui a si mateix, pot arribar a semblar trivial, han precisat d'un cert temps per a fer-se'm atractius. La simplicitat aparent de les veus de Rodoreda amaguen l'espectacularitat del plantejament estructural i simbòlic de les seves obres, en dissimulen el virtuosisme i l'aspiració experimental; el tipus de català que desenvolupa s'adapta amb tanta precisió a l'època que recrea -*Mirall trencat* n'és un exemple mestre- que es resisteix, potser més que l'escriptura d'un Calders, a una apropiació contemporània, fins al punt que hom podria dubtar de la pervivència actual de les propostes de Rodoreda. Però parlem només de primeres impressions; un cop es desplega l'obra de Rodoreda, la seva qualitat clàssica es fa evident, seguint pas a pas a Italo Calvino, en la impressió de descobriment que es té a cada relectura, en la impossibilitat d'esgotar-ne el seu significat en una recensió crítica (o en centenars) i en el fet inapel·lable que el pas del temps no l'erosiona sinó que l'enriqueix.

De totes les qüestions que planteja la seva obra a l'escriptura contemporània, la inscripció de l'oralitat en l'escriptura i la construcció de l'experiència del temps en l'el·lipsi, com a encadenat de natures mortes, em semblen especialment interessants. La primera, sempre en intersecció amb un registre líric, per la manera com s'inscriu en les oposicions -antic i modern, tradició i avantguarda, popular i culte- que, sovint, han caracteritzat la discussió entre els pols d'oralitat i escriptura, i per com hi manté un equilibri magistral, entre l'estilització i el retrat sociològic, entre el monologisme d'un personatge que és, alhora, l'espai on circulen diversos discursos. No deixa de ser interessant constatar l'actualitat (teòrica, filosòfica) d'aquesta reivindicació de les històries davant de la Història i de la consciència progressiva de la naturalesa polièdrica de la segona, que és ara el nucli de moltes aproximacions al fet literari; en aquest sentit, la capacitat de Rodoreda de saturar el seu projecte estètic li dona una dimensió visionària, intuïtiva. Pel que fa al segon aspecte, el de la temporalitat i la natura morta, *Mirall trencat* n'és un exemple ineludible. Aquí, Rodoreda construeix una experiència de la temporalitat per mitjà d'un enfilat d'estampes quasi pictòriques (sempre m'han recordat el to de la Barcelona i el París de Rusiñol i de Casas), tractades amb la immediatesa d'un present ahistòric, ben bé la manera com una memòria percep els records que la componen. Desplaçat el narrador d'una primera a una tercera impregnadíssima de les primeres que descriu, l'obra construeix tota una nissaga familiar per mitjà de moments aïllats en els quals no s'estableixen, explícitament, nexes de causalitat. En aquest procés, l'el·lipsi, treballada de manera semblant a la del director francès Maurice Pialat, aglutina el fil argumental; de la mateixa manera que el silenci possibilita la paraula, en Rodoreda, l'oblit es revela com la condició del discurs que sosté tota memòria. La paraula, doncs, torna a la reflexió sobre la seva pròpia naturalesa en el moment en què s'interroga l'obra pel seu significat.

Aquesta consciència mallarmeana, absolutament inscrita als vaivens filosòfics i estètics del segle XX, em sembla una de les grans lliçons de Rodoreda: saber (recordar) que les novel·les, per molt que escriptors i lectors puguem arribar a desorientar-nos, no es fan amb altra cosa que amb paraules; que la realitat n'és un exsudat, la conseqüència d'un moviment lingüístic que no n'és la traducció sinó l'origen. Una de les grans audàcies de Rodoreda no és només haver escrit des d'aquesta consciència sinó la seva capacitat d'haver-la transcendit com a tema, d'haver-la sabut retornar a la pregunta pel subjecte, d'haver-ne fet, en definitiva, un dels espais de la memòria que, ara com ara, ja pot presumir de col·lectiva.

---

1. Aquest poble el creua per sota un riu subterrani, el riu on s'emmirallarien Cecília C i Joy Division

mentre la PJ Harvey canta *Down by the water*: «I lost my heart under the bridge/ To that little girl, so much to me/ And now I moan, and now I holler/ She'll never know just what I found//That blue eyed girl she said 'No more'/ That blue eyed girl became blue eyed whore/ Down by the water I took her hand/ Just like my daughter, I'll see her again// Oh, help me, Jesus, come through the storm/ I had to lose her, to do her harm/ I heard her holler, I heard her moan/ My lovely daughter, I took her home// Little fish, big fish, swimming in the water/ Come back here, man, gimme my daughter.»

2. Julio Ramón Ribeyro, *Prosas apátridas*, Seix Barral, Barcelona, 2007.

3. Eduardo Becerra, «Política y poética en la literatura de Ricardo Piglia», *Quimera*, 280, p. 31.

Paper de Vidre
Copy Left. pdv@paperdevidre.net